

GAZETA TRANSILVANIEI.

REDACȚIUNEA ȘI ADMINISTRAȚIUNEA:
BRAȘOVŪ, piața mare Nr. 22.

„GAZETA” IEȘE ÎN FIECARE ZI.

Pe unu anu 12 fior., pe șese luni 6 fior., pe trei luni 3 fior.

România și străinătate:

Pe anu 40 fr., pe șese luni 20 fr., pe trei luni 10 franci.

SĂ PRENUMERĂ:

la poște, la librării și pe la dd. corespondenți.

ANUNCIURILE:

O seriă garmondă 6 cr. și timbru de 30 cr. v. a. pentru fiecare publicare

Sortirii nefrancoate nu se primesc. — Manuscrisuri nu se retrămit.

N° 41.

Joi, 20 Februarie (4 Martie).

1886.

Brașovū 19 Februaru 1886.

Suntū trei zile de când a expirat terminul ficsatū pentru armistițiulū sērbo-bulgarū și încă n'avemū nici o scire pozitivă despre aceea, că ore încheia-se-va pacea sēu se va continua rēșboiulū. După o scire telegrafică a „Agenției Havas” de alaltēri amū trebui se credemū în eventualitatea din urmă.

Serbia, ni se spune, nu voescē sē încheie o pace onorabilă și de aceea guvernulū bulgarū a datū ordinū, ca trupele rumeliote sē se îndrepte spre Sofia, ēr prințulū Alecsandru e hotărītū și elū a merge la granița spre a lua comanda trupelorū. Telegramele biuroului de corespondențe austro-ungarū ne presentă lucrurile într'o culōre mai pacnică, dēr prin acēsta contribuē numai a ne aduce în și mai mare confusiune.

Sē lāsămū dēr la o parte combinațiile, pentru cari astādī nici n'amū avē vre-o basă, și sē ne ținemū de ceea ce se pōte ađi cu ōrecare siguranțe constata. Din tōte rezultă că Rusia e nemulțămītă cu convenția separată ce a încheiat'ō Bulgaria cu Turcia, negreșītū la îndemnulū cabinetului englesū. Este mai departe învederatū, că Rusia nici astādī încă nu s'a împacatū cu prințulū Battenberg, care a deviatū așa de multū dela linia trasă de cei din Petersburgū, încātū a datū ascultare influințelorū englese.

Scimū că arangiamenulū bulgaro-turcescū formēză obiectulū unorū înfocate discusiuni între marile puteri. Rusia singurā se opune acestui aranjamentū, a căruia recunōscere se cere ca condițiune prealabilă pentru definitivă încheiere a pācii. Opozițiunea Rusiei însă face imposibilă recunōscerea, și ca sē pōtă trece peste acēstă piedecă celelalte puteri sē se fi decisū a pronunța deocamdată numai recunōscerea „în principiu” a convenției turco-bulgare, lāsāndū ca ea sē fi sancționată formalū mai târđiū, după ce se va fi revisuitū statutulū organicū alū Rumeliei orientale. Bulgaria la rēndulū ei mai face și ea dificultăți, declarāndū, că nu va suferi ca statutulū organicū rumeliotū sē fi revisuitū de o comisiune internațională, căci acēstă revisiune privesce numai părțile interesate, adecă Pōrta și Bulgaria. De se vorū adeveri tōte acestea, atuncī potū trece încă lunī întregī fără ca sē se pōtă ajunge la o definitivă soluțiune a cestiunei Rumeliote.

Politica rusescă fără indoială că vrea sē amāne cu intențiune ori ce soluțiune definitivă. Tendința ei pare a fi de a încurcā lucrurile așa de multū, încātū Bulgariī sē se vađă constrinși a merge din nou cu jalba în proțapū la Țarulū, rugāndu-lū sē ocupe ērāși cu trupele sale Bulgaria și sē o scōtă din conflicte și din încurcātūră.

Nu mai puțin se străduescē Rusia de a trage pe Sērbi ērāși pe partea sa nimicindū influința austriacă în acēstă țēră. În sinulū Sērbiilorū este mare fierberea și manifestulū prințului Karageorgević nu s'a pusū în scenă tocmai așa fără nici unū planū. Scirea, că Austria ar voi sē ocupe Serbia, în casū când ar izbucni acolo vr'o insurecțiune contra regelui Milan, este a se pune asemenea în legătură cu evenimentele memorate.

Celū mai viu documentū pentru aceea, că lucrurile în Orientū nu vorū sē iea nicidecum o direcțiune pacnică, sunt și rēmānū însă pre-gătirile neîntrerupte de rēșboiu ale Bulgarilorū și ale Grecilorū.

Bulgariī fortifică delurile din jurulū Trnului, unde sunt concentrate 6 bataliōne de infanteriā, fortifică și granița în munții Rui, unde se lucrezā la o nouă șosea militară.

Grecii se armēză mereu și după scirea telegrafică ce o primimū astādī dela Atena ei au și începutū sē înainteze trupele la granițe. Chiar dēcā se va încheia pacea între Sērbia și Bulga-

ria, Grecia e hotărītă a nu se astēpēra până ce nu va primi și ea ploconulū ce-lū așteptă.

Și ore cine stă în momentulū acesta la spatele Greciei, cine o încuragezā, dēcā nu Rusia și care pōte fi scopulū ei, dēcā nu acela de a zādārnici tōte arangiamentele și convențiunile, ce s'ar face în peninsula balcanică, fără învoirea și concursulū ei directū, numai la îndemnulū și la avisulū altorū puteri?

Avemū în adevērū cauze de ajunsū spre a aștepta cu mare curiositate și încordare soluțiunea acestorū încurcāturi orientale.

Broșura d-lui Mocsary.

(A Közművelődési egyletek és a nemzetiségi kérdés. Itta X. Y. Budapest, Kókai Lajos, 1886.)

(Urmare.)

Problema maghiarisării tuturorū celorlalte naționalități este în totū casulū o problemă uriașă, dēr chiar dēcā s'a ținutū putinciosă ajungerea scopului, ar fi trebuit sē se gāndescă mai antēiu, că ore va fi cu puțință a aduna colosalulū capitalū ce se cere pentru acēsta. Ceea ce a încursū d. e. până acum pentru reuniunea ardelenă, e atātū de neinsemnatū, încātū cu aceea se pōte rēscoli icl-colea reacțiunea în contra acestorū nisuițe, dēr nu se pōte obținē unū rezultatū pozitivū, chiar dēcā arū voi sē introducā în tōte comitatele aceea dare de unū procentū. Amū cetitū observațiunea, că comitatulū Bistrița-Năsēudū ar avē numai pentru sine nevoiā de o reuniune de cultură de estinderea reuniunei ardelenē...

Așadēr asilurī de copii și scōle, și adecă scōle populare elementare! Chiar și reuniunile voescū sē întemeieze scōle populare, dēr acēsta, celū puținū deocamdată, nu va fi cu puțință, de ōrece le lipsescū banii pentru acēsta. Ba chiar vorū întâmpina multe greutăți, dēcā vrēu sē concureze pe acestū tērēmū cu profesiunile și cu comunele. Dealtmintrelea hotārāscē deja art. de lege XVIII din 1879, ca limba maghiară sē se învețe în fiecare scōlă populară. Atātū intențiunile statului, câtū și ale reuniunilorū, cu privire la scōlele populare, este numai maghiarisarea, ēr nu acelea d'a ușura fiecārui cetățēnū alū statului înaintarea în viața publică. Nu fiecare cetățēnū alū statului vrea să înainteze în viața publică, — abia 1 până la 2 procente dintre eopii scōlelorū dela sate suntū destinați de părinții lorū pentru „cariera de domnū,” și respectivii părinți suntū deja în stare d'a îngriji, ca băiatulū sē învețe unguresce, pentru aceea nu e nevoiā ca elū sē învețe unguresce acasă în satū la spatele lui Dumnezeu, ceea ce și fără de acēsta în împrejurimī curatū slave și romāne nu va succede, dēr chiar dēcā ar putē succede, totuși e fără indoială o măsură fōrte întortochiată și falsă, ca de dragulū celorlū 1—2 procente sē se tortureze cealaltă masă mare de copii cu limba maghiară. Pentru ce d. e. bietulū Slovacū din comitatulū Liptau sēu Arva, care într'o periferiā de 10—15 milurī nu întēlnesce nici unū satū maghiarū, are nevoiā de limba maghiară! Atāta cunoscință de limbă, ca sē cumpere unū mānzū, sēu unū vițelū, își cāștigă elū ușorū, și acasă în satulū sēu n'are nevoiā de limba maghiară, deōrece legea îi permite sē-și înainteze plāngerile sale în limba sa și sē informeze pe autorități și pe advocați despre afacerile sale, ba chiar sē înmāneze hārtii scrise și concipiate în limba sa. Au dōră nu cumva se intenționezā, pōte, desființarea acestei legi?...

Dēcā vrea sē ușureze comunicațiunea între naționalități — și nici acēsta încă nu cu mare succes — atuncī acestū scopū în adevērū nu merită, ca sē riscāmū succesulū instrucțiunei în scōlele populare peste totū. Scim noi, ce micī sunt peste tot succesele acestei instrucțiuni, ce puținū învață copilulū bietului țēranū în timpulū instrucțiunei scolare de șese ani. Dēcā introducēmū limba maghiară ca obiectū de instrucțiune și nu destināmū pentru acēsta unū numērū de ore destulū din de mare, nu obținemū chiarū nici unū rezultatū. Dēcā din contrā pentru instrucțiunea limbei maghiare rāpimū scolarului unū insemnatū numērū de ore, cu atātū mai puținū va

înveța în altele. Așadēră nu învață nici limba maghiară și în limba sa maternă abia va înveța sē cetēscă și sē scrie câtū e măcarū absolutū necesarū, necum sē se lipescă de elū ceva din elementele celorlalte ramuri de sciință. Că pondulū principalū se va pune pe limba maghiară, acēsta'i urmarea probabilă a acestui începutū, deōrece ministrulū nu va voi sē facā fiasco și urmarea ulterioară va fi aceea, că copii vorū înveța sē cetēscă și sē scrie numai unguresce, ēr cărțile de rugăciuni ș. a. în limba lorū maternă sē nu le întēlgă, și că apoi puțină lorū sciință cāștigatā cu chinū nu o vorū putē folosi nicidecum în viață. Frumōsă promovare a culturēi e acēsta!

Dēcā „reuniunile de cultură” nu voescū sē viā în contrasū isbitorū cu numirea lorū, atuncī sē nu sprijinēscă acēstă pornire. E destulū de regretabilū deja, că statulū a călcatū, cu art. de lege XVIII din 1879, pe acēstă cărare, celū puținū societatea sē nu-lū urmeze într'acolo. Cu aceea că împovārāmū massa scōlelorū populare, fără esceptiune, cu limba maghiară, amū datū naționalitățilorū motivū îndreptățitū d'a se plānge, căci cu aceea le-amū închisū curatū și simplu calea d'a păși înainte în cultură. Instrucțiunea scolară, anume în scōla populară, numai atuncī pōte avē rezultatū, dēcā ea se zādārnicesce în limba maternă, dēcā scōla stă în consonanță și în legătură organică cu viața. Observāmū pretutindenea la naționalități viua nisuiță d'a păși înainte în cultură, și noi le punemū pedecă în acēsta, le împedecāmū d'a se ridica din pozițiunea lorū socială inferioară. Nu e ore acēsta de natură d'a le revolta până la sânge?

Și pentru ce tōte acestea? Dēcā celū puținū ar fi sigurū succesulū, dēcā amū putē fi siguri de aceea, că pe calea scōlelorū populare s'arū putē obținē succese însemnate în privința maghiarisării. După convingerea mea nu e posibilū nici unū succesū acolo, unde poporulū țēranū de naționalitate nemaghiară locuesce împreună neamestecatū în masse mari. În astfelū de locuri acēlū puținū de sciință maghiară va dispārē așa fără de urmă, precum pāmēntulū setosū în toiulū verii suge lacomū puținēle picăturī de plōi. Acasă în familiā nu'nțelege nimenē pe copilū, dēcā elū vrē sē aplice ceea ce a învățat în scōlă și îndată ce ese din scōlă uită de timpuriu ce a învățat, multū mai de timpuriu decātū până sē devinā bărbatū și acum sē ajute elū propriului sēu copilū când acesta va merge la scōlă! În astfelū de locuri orice ostenelā e zadarnică și banii, ce-i cheltuesce statulū și reuniunile pentru instrucțiunea maghiară, suntū aruncați pe ferēstră. Și sfērșitulū e, că se'impedecă succesulū generalū alū instrucțiunei scolare, se deșteptă o reacțiune dușmană prin nisuițele de maghiarisare și se înăsprescū frecările naționale.

Unū pasū atātū de nechibzuitū și nenorocitū a fostū introducerea instrucțiunei limbei maghiare în tōte scōlele populare, și unū bărbatū de statū, unū ministru nu trebuia sē o propunā, o legislativă nu trebuia sē o primescă niciodatā. Nu cunōscerea necesară a lucrului, nu cumpēnirea matură a dictatū art. de lege XVIII din 1879, ci numai și numai curentulū șovinisticū maghiarū. Cabinetulū Tisza, care posedē unū fōrte nensemnatū titlu de dreptū la popularitate, a vrutū sē facā odată ceva, ca sē se linguescā pe lângă publiculū celū mare. Și diēta? A introduce în tōte scōlele populare limba maghiară — acēsta a fostū o parolā atātū de sonorā, că nu putea rēmānē fără efectū asupra masei, cu tōte că acēsta constā din chintesența inteliginței țērii...

Introducerea instrucțiunei limbei maghiare în scōlele populare, și cu acēsta și activitatea reuniunilorū de cultură, numai acolo și au loculū, unde în adevērū existā o trebuință reală pentru acēsta și unde chiar poporulū, populațiunea locală, o dorește și o cere. Și aci s'a trasū linia de demarcațiune, că ore introducerea acestei instrucțiuni insemnēza sēu nu pentru naționalități o vātēmare. Volenti non fit injuria. Dēcā însă poporulū vrea sē ținā strinsū la naționalitatea sa, atuncī unū atacū asupra lui este din acestū temeiū cea mai mare nedreptate...

Articululū de lege XVIII din 1879 esprimă ca principiu, ca sē se'nvețe pretutindenea limba maghiară și lasā ministrului dreptulū d'a decide, când și unde sē se'n-

ducă în faptă această instrucțiune. Înainte de ce ministrul a ordonat introducerea aceleia în singuratic locuri, trebuia să se informeze, că ore în respectivul loc și trebuința reală de ea și că ore se cere acolo. Și această evitându cu precauțiune orice presiune. Pretutindenea acolo, unde naționalitățile locuiesc împreună în mase mai mari și aparțin sârmanei clase țărănești, se putea introduce instrucțiunea limbii maghiare numai ca obiect extraordinar.

Impărțirea de premii la învățători pentru merite la instruirea limbii maghiare s'a pusă deja în lucrare de unele reuniuni și, considerându miserabile relații materiale ale învățătorilor școlari, poate că acesta este partea cea mai practică a activității lor. Dér decât reuniunile nu procedu circumspectu, ușor se poate întâmpla, ca autoritățile școlare să răspundă la premiarea învățătorilor cu alungarea acestora. Nu e de contestat, că *autoritățile, care susțin școlile pot considera aceste premii ca o lovire în cercul lor de drept și ca un amestec în afacerile lor interne și de aceea e neapărată de lipsă, ca să se procedă în înțelegere cu ele...*

Decă maghiarizarea generală a celorlalte naționalități se ține de posibilă, atunci această e o iluziune în adevărul demnă de compătimită. Că o jumătate a locuitorilor unei țări ar pute impune limba ei celeilalte jumătății a locuitorilor, să i-o impună într'unu timp, ce e de considerat tocmai ca perioada de nascere a ideii de naționalitate, astăzi, când nu se mai poate procede cu foc și sabie, într'o țară, care nu are nici măcar independența de stat și prin urmare nici deplină libertate de acțiune, în fine între împrejurările ce domnesc aci, unde aceia, *car au de fapt puterea în mână*, procedu după principiul *divide et impera* și vedu cel mai bun mijloc d'asigura puterea în aceea, ca o naționalitate să țină în frâu pe cealaltă: această e o amăgire, care n'are de graniță decât halucinațiunea.

Adeseori se aude plângerea, că strămoșii noștri ar fi neglijat a maghiariza naționalitățile. Să nu fim nedrepti cătră străbunii noștri, căci decă naționalitățile s'au susținut, această a zăcut în natura lucrului și n'a fost urmarea unei neglijențe a străbunilor noștri. Istoria ne'nvață, că străvechii locuitori ai unei țări numai atunci și-au perdut naționalitatea, când poporul cuceritor a avut o cultură mai înaltă. Raporturile etnografice și mai ales cele culturale ale Huniei pe timpul cuceririi sunt, ce-i drept, foarte puțin lămurite, dér după totă probabilitatea se arată, că acele populațiuni, pe care strămoșii noștri le-au aflat aci, le erau multu preponderante în cultură. Nu e nici o îndoială, că pe acelu timp existau aci cetăți (intărite), fără îndoială că aci locuiau unu popor agricolu, pe când strămoșii noștri erau nomazi asiatici: după număr n'au fost puternici și tocmai de aceea au fost avisați să rămână compacti, așa că nu s'au putut amesteca de ajuns printre celelalte popore. În urma probabilei superiorități culturale a poporelor aflate aci, Maghiarii au imprumutat multu din comora de cuvinte a poporelor de aci și astfel se poate dice, că mai multu limba acestora a exercitat o influență modificătoare asupra limbii maghiare, decât din contră. De putere de contopire n'a putut dér nici vorbă să fiă. Dér nici nu găsim urmă în istoria despre aceea, că naționalitățile domnitoare din trecut ar fi nisuit în special să contopescă limbile celorlalte popore și că pentru scopul acesta s'ar fi folosit de mijloce ale forței.

De unitatea limbii și națională nici n'au visat, pe când unitatea religioasă voiau să o stărcă cu feru și

cu foc. Pe cunoscuta axiomă de limbă și naționalitate a regelui Sf. Stefanu nu se poate pune mare greutate; cine scie ce popă evlaviosu i-a pus-o în cele din urmă în gură. Dér despre persecuții contra limbii tac și paginile istoriei altor țări. Aceasta e invențiunea, dér și partea umbră a secolului XIX — căci nimic nu e perfectu sub sôre. Naționalitățile domnitoare nici n'au visat odinioară, că sub firma naționalității voru pretinde vr'odată egalitate de drept, n'au visat că va exista vr'odată cestiune de naționalitate, de care ar fi trebuit se măntuiască pe urmașii lor, luându măsuri preventive precalculate. Poporul de rând de altă rasă nu număra, căci era popor, afacerile țării și toate afacerile publice le isprăvia naționalitatea domnitoare însăși; banii cei contribuiau cei de altă rasă n'aveau per de lup, serviciul ce-lu făceau ei n'aveau mai puțină valoare ca celu făcutu de poporul maghiaru de rând, tirania impunerii limbii cu forța era primită ca de totu superfluă... (Va urma.)

SCRILE DILEI.

Aflăm că se voru continua „*Intrunirile literare*“ și se voru începe în prima săptămână a postului mare. Prelegerile se voru ține totu în sala gimnasului român și voru fi de totu instructive. Sperăm că publicul brașovenu va lua parte cu același zel ca și până acum.

„*Kolozsvári Közlöny*“ și „*Ellenzék*“ intonează imnuri de gloriă ministrului președinte Tisza, că a dat ordinu, ca de acum încolo numai insignii maghiare să se întrebuinteze la toate ocaziunile. Acum josu cu tricolorele streine (?) ce le poartă studenții sași și valachi din Brașov, s' sberă minunățiile lor, care n'ar strica să fiă trimise la clinica de observațiune.

Pique-nique-ul din Clușiu, aranjat în folosul „*Kulturgyletului*“, după cum mărturisese „*Ellenzék*“, a suferit unu strajnicu *fiasco*. Rele semne!

Kornya Lörincz, preot gr. cat. din Szováta, comitatul Murășu-Turda, s'a înscris ca membru la „*Kulturgyletulu*“ din Clușiu. Ce-ai făcutu cinstite părinte Cornea? Ți bați joc de cei ce-ți dau pânea de toate dilele? Ce dicu parochienii despre această nădrăvăniă a preotului lor?

Necioplitul „*Ellenzék*“ a primitu din Hațegu o corespondență, în care i se comunică, între altele următoarele: „La 27 Februaru n. s'a dat în Hațegu balulu Casinei. Membrii ei sunt în mare parte proprietarii din giuru și a treia parte sunt Maghiari. Amu trebuit să facu trista experiență, că în frunte aranjatorilor, cari erau mai toți Maghiari, a fost unu Valahă. Sala, împodobită de altminterlea cu destul gustu, a fost desfigurată (?) cu multe steguri roșu-galben-venătu, care au ocupat locul stegului naționalu roșu-albu-verde. Dér trecă-mergă. Ciardașulu însu s'a înlocuit cu Hațegana, ba încă și super-ciardașulu s'a înlăturat. Cadriulu era comandat când unguresce, când valahesce. Dér ce e mai multu, în timpul ciardașului s'au retras demonstrativ Valahii ș. a. — Nădrăvanulu ellenzekist s'a supărat, că între aranjatori a fost unu Valahă, deși majoritatea membrilor casinei sunt Valahi! Dușuri cu apă rece i sunt de recomandat, i-ar pute face acestu bine „*Ellenzék*“, care i-a publicat nădrăvăniile „*patriotice*“, ce negreșit că și voru primi bobărnaculu. Lui „*Ellenzék*“ i se întâmplă desu această nenorocire.

Anton Bulbucă, primarul Lăpușului românesc, fu decorat de cătră Maiestatea Sa cu crucea de argintu cu coronă, pentru meritele câștigate în serviciul publicu.

„*Kronstädter-Zeitung*“ dela 27 Februaru publică în frunte unu articolu ce-lu primesce din publicu în afacerea ordinațiunii ministeriale, prin cari Nemaghiarilor li se interdice purtarea altor însemne decât cele maghiare. Interdicerea va întări poporul nostru în simțimintele naționale, dice autorulu articolului. D. Tisza de sigură, că nu și-a înmulțit amicii între Nemaghiari. Așa dér să renunțăm la colorile noastre naționale. Ei bine, fiă! În afară să nu le purtăm, însemnele noastre să nu ne mai amintescă marele trecut! Dér cu atât mai multă simțire și cugetare sășescă! Fiece ocaziune, ce ne va aminti oprirea colorilor — Dumneșeu să ne dea multe ocaziuni — are să întărească și va întări în inima noastră simțimentulu naționalu, iubirea și credința cătră poporul nostru! Colorile sășeci sunt oprite — cine ne poate opri a simți și lucra sășeci? Albastru-roșu să nu mai împodobescă peptulu nostru; bine! — albastru-roșu vomu rămâne totdeuna în inimă. Cine ne poate interdice această? —

În săptămâna trecută s'a împușcatu studentulu dela tehnică din Pesta Iuliu Veitzner din cauza miseriei. Sârmanulu omu, în vârstă de 20 de ani, n'avea nici măcar unu paltonu de ernă. Eță *Kulturgyletistilor* teren de lucratu destulu de întinsu! Ajutați pe cei lipsiți dintre voi, și nu umblați cu utopii!

Esportulu de cai din Ungaria a luat maru dimensiuni din toamna trecută. S'au esportat 13,000 de cai, mai cu sémă în țările balcanice.

În *Vesprimu* o bandă de hoțe comite numeroșe furturi. Această bandă este compusă din mai multe fete de 10—12 ani. Mai deunășile au pătunsu într'unu atelieru de haine femeiesci, de unde au furat mai multe rochii prețioșe.

Aprupe totu satulu *Pantelimonu*, de lângă Bucuresci, a ars. Au fost distruse vr'o 40 de case, scrie „*Epoca*“.

Dieta prusiană și Polonii.

În ședința dela 23 Februaru a dietei prusiane, continuându-se discuțiunea asupra proiectului guvernului contra Polonilor, a luat mai întâi cuvântu deputatul Wehr, funcționar superior, care a mersu așa de departe cu apărarea proiectului în cătu a renunțat și la garanțiile constituționale.

Stablewski (Polon), a combătutu legea cu cea mai mare inverșunare. Fructele politice de colonizare ale lui Flotwell le-a putut cine-va vedea la atentatorulu Nobiling, care a fost fiulu unui arăndaș alu statului în partea dela resăritu. Procederea guvernului este lipsită de orice fond moralu. Polonii protestanți din Prusia resăritenă sunt lăsați în pace, ér cei catolici sunt persecutați.

Windthorst. — Guvernulu voescă să facă pace, dér pacea ce o voiesce este pacea unui cimitir. Mai întâi să calcă în picioare promisiunile date Polonilor și după aceea li să decretéză mórtea. Polonii să fiă ignoși cu banii luați în parte din pungile lor. Această procedere este nedreptă și anticonstituțională. Cumpărăse-

FOILETONU.

Publicitatea la Romanii cei vechi.

(Prelegere publică ținută la 12 Decemvre 1885 în sala gimnasului român gr. or.

(Urmare.)

Totu din anunțurile aflate la desgroparea Pompeilor mai aflăm că anumite corporațiuni facu cunoscutu numele aceluia, pe care-lu țin de bunu de a fi Edilu dintre mai mulți candidați séu petenți, așa corporațiunile hamalilor (sărcinarilor), catărarilor, teslarilor (tămplarilor), precupeților și altele se declară energicu pentru bărbatul încrederii lor, aurarii pretind în unanimitate, ca să se alégă *Photinus*. Ba chiar programele, afișele teatrale și de amfiteatre se desemnau cu penelul pe tablele de albumu, așa aflăm anunțulu: „*Măne mare reprezentațiune — gladiatorii aceia și aceia voru păși așa și așa; două-deci, trei-deci, patru-deci de tigri, de lei séu alte animale răpitoare stau la dispozițiune; în contra arșitei sôrelui publiculu este apăratu printr'unu cortu prețiosu și nou de nouțu, ce întreprindătorii l'au făcutu cu jertfe necredutu de mari, afară de acesta din timp în timp se mai face și câte o sparsiune (sparsio), stropire cu apă parfumată pentru rēcorirea privitorilor.*“

Unu altu inserat din desgropatul orașu Pompeii

sună din cuvântu în cuvântu cum urmază: „Unu ulcioru de vinu (*urceus vinarius*) s'a perdut într'o tabernă (șatră). Acela, care-lu va aduce înapoi, primesce o remunerațiune de 65 de sesterții (cam 11½ cr., v. a.); éră decă va pute descoperi pe furu așa, ca să potă fi datu pe mâinile judecătoriei, primesce suma îndoită (adecă 130 de sesterții = 23 cr. v. a.). — Varius.

Intr'o comediă de ale lui Plautu se dice la unu loc: „*Cu litere gigantice voiu anunța pretutindinea: Decă cineva a perdut o corfă de drumu cu mulu aur și argintu, să vină la mine.*“

Gill, unu autoru de anticități romane și grece private, pe care l'am urmat și eu în punctele principale ale acestei espunerii, citeză unu pasagiu caracteristicu din *Trimalchio*: „În ospătăriă intră unu heroldu cu unu sclavu publicu și cu unu număr mărișoru de ómeni, și strigă avântându o făclă (torță), ce mai multu fumega decât lumina: „*Nu de multu s'a perdut într'o bas unu sclavu cam de vr'o 16 ani, cu perulu crețu, gingașu la trup, frumosu la chipu, cu numele „Gitonu.” Acela care-lu va aduce înapoi, séu va pute arăta, unde se află, primesce suma de 1000 de sesterții (= cam 1 fl. 75½ cr. v. a.)!*“

Totu cam așa se urma și mai urmază și în ziua de astăzi în orașele provinciale germane, unde așa numiții „*clopoțari*“ umblă sunându cu clopoțelulu pe

strade, fiindu urmași de o mulțime mare de copii și de flăcăi perdevară lărmuind și ascultați cu mare luare-aminte de mamele bune îngrijate, ale căroru fețe serioșe se arată în toate ferestrele. Doșășii noștri, cari anunță strămutarea tēgurilor, séu alte lucruri, cari trebuiesc curēndu aduse la cunoscința publicului, încă nu stau mai pre jos în privința importanței ca clopoțarii germani.

Afară de numitele moduri de publicitate mai exista în Roma, capitala imperiului romanu dela anul 59 înainte de Christosu, unu ȋuaru, care eșia regulat și se numia „*Acta populi Romani diurna*“, pe romănesce ar însemna „*lucrările, faptele ȋilnice ale poporului romanu*“, noi însă îl vomu numi pentru scurtime „*ȋiarulu poporului romanu*“. Acestu ȋuaru a fost întemeiatu de *Gaiu Iuliu Cesaru*, care era consulu pe timpul acela și care a dispus regularea calendarului așa precum îl avem noi, adecă creștinii ortodocși, care se chiamă „*căliNDARUL Iulianu*“. Suntemu foarte norocoși, că din acestu ȋiaru ni s'au păstrat mai multe fragmente; ba aprupe numeri întregi, din cari putemu cunoșce destul de clar, ce cuprinsu și ce direcțiune a avut.

„*ȋiarulu poporului romanu*“ avea o parte principală, parte politică. Procesele de stat, desbaterile senatului, legile și măsurile administrative de totu felulu nu numai se aduceu la cunoscința publicului din toate

voră și moșiile Danesilor, Alsacienilor și Valonilor? Mai pe urmă vor veni, firesc, la rândul Guelfii. Mai întâi eu. (Ilaritate.) Dér eu portu cu mândria numele onorabil de Guelf. Fondul de o sută de milioane nu este decât un fond de corupțiune. Elu este menit să îmbunătățească prețurile moșilor în raport cu urcarea prețurilor spiritușelor. Nu colonizare, ci protestantisare voiți d-văstră prin alungarea nenorociților proprietari poloni. Insemnăză această îngrijire părintească? (O voce: morală?) Abusați de puterea d-văstră. Fondul este condamnabil, nerațional și, repetă, un fond de corupțiune. (Aplause viu în centru).

Hänel (liberal): Proiectul guvernului este rezultatul patimei, defectuos și anticonstituțional. Pote cineva acum să ia în nume de rău centrului, pentru că refuză banii pentru protestantisarea provinciei Posen? Nici o partidă nu este dată să și dea singură lovitură de marte. Proiectele sunt menite d'a înființa starea de război la răsărit, acestu lucru nu-lu voru puté împedica cu toate intențiunile cele bune de germanizare. Blăstemul espulsărilor neomenesce și nepolitice se resfrânge asupra actualei procederi. Cunoșcem noi atât de bine agitațiunea periculoasă a Polonilor și de aceea o condamnăm; dér cu multu mai periculosu este separatismul, la care i împinge însuși guvernul. Orice s'ar dice, Polonii au dreptul, ca cetățeni ai statului, să fiă tratați în mod egal cu noi; nici nu ne găsim în pozițiune d'a-i lipsi de drepturile constituționale. Dacă guvernul, crede că fără măsuri energice și întinse nu pote face nimic, atunci să aibă și curajul d'a propune suspendarea constituțiunii pentru provinciile răsăritene. A umbra pe căi peșe, cum se face prin acestu proiect, nu se cuvine (Aplause viu în centru și în stânga). Germanizarea forțată nu corespunde stărei noastre de cultură. De ce nu se încercă politica de asimilare? Nu este adevărat că Polonii alungă pe Germani după un plan încreacare. Darea înapoi a Germanismului la răsăritu rezultă din afluența populației la apus. Creeze-se pentru Germani condițiuni mai bune pentru locuință, și atunci nu voru mai emigra, făcându locu Polonilor. Proiectul privitoru la școlile din provinciile răsăritene va înstrăina și pe cei mai buni prieteni. Ore numai statul merită monopolul colonizațiunii? Dacă voiți colonizarea în modu serios, atunci desființați fideicomisele. Măsurile violente au scurtă viață și chiar dacă ați acorda mai multu de o sută milioane, peste de ce ani veți recunoșce, că totul a fost în zadar, ba încă periculosu. (Aplause viu în stânga).

Ministrul Lucius pune în vedere pericolele agitațiunii polone, atât de strinsu organizate de 30 de ani încoace. Se cer remedii grabnice. Dacă colonizarea s'ar prepara de către comune și districte, ar dura mai multe decenii. Guvernul nu voiesce să profite de strimțoarea r'unui dintre proprietarii poloni. Ministrul combate părerea cumcă proiectul ar conține o călcare a constituțiunii; dér decât majoritatea cere garanții speciale în această privință, guvernul este gata să le dea.

Habrecht (liberalu național): Trebuie să combatem pe Poloni, câtă vreme ei nu voru lua față cu noi o atitudine ca a Sașilor din Transilvania. Sașii nu cer de cătu ocrotirea limbei lor; decât ei ar voi să se desfacă de Ungaria, ca Polonii de noi, atunci nimenea n'ar lua în nume de reu guvernului ungurescu, decât ar lua cele mai aspre măsuri.

Proiectul s'a dat în studiul unei comisii de 21 membrii.

Principiul autorității în educațiunea modernă.

Conferințiarul de Joi s'era, la Ateneul din București d. C. Dumitrescu, și-a început cuvântarea vorbindu de popore — vechi și nou, — cum trece cultura dela unele la altele ca moștenire dréptă și cum, pentru a o face să trecă această cultură, e nevoie de educațiune. Spunându că ea s'a născut dela începutul omenirii, arată cum, pasu cu pasu, alături de mersul omenirii, s'a perfecționat din ce în ce.

Dér ați, când au învățat omenii mai multe, decât se vede, că direcția ce o ia educațiunea într'unu timp e greșită, multu încercă a o îndrepta, a face vre-o reformă. Astfel de lucruri însă încercă greutăți mari, căci a spune unui om, că educațiunea pe care a primit'o e greșită și că copiiloru săi trebuie să dea o alta, este a-lu lovi în elu însuși, pentru că omul trăsese așa séu altfelu, după cum a primitu educațiune.

Noi ați ne plângem mereu că lipsesc caractere (și aci oratorulu a fostu multu aplaudat, căci de! avea multă dreptate) prin urmare, ca să nu mai existe r'eul acesta trebuie să reformăm, să schimbăm educațiunea. Tocmai aci e greutatea. Cu ce și cum o modifici? Educațiunea, propriu zisă, e sistemul de creștere ce se dă tinerilor; atinge elu scopul de mai sus? De sigur că nu, căci misiunea profesorilor e rău înțelesă. Ei n'au numai să predeze materii elevilor, dér au, ce e mai greu și ce mai rar se vede, să le formeze caracterul, căci orice sistem de educațiune are de scopu a pregăti pentru viață pe educați. Ea rezultă dintr'unu anume felu de viață și numai într'acelu sensu se îndreptăză, care se potrivește cu densul și primul lucru, pe care trebuie să-lu aibă în vedere educațiunea este a face pe copil să se adapteze cu felul vieții omenilor între căr trăsese. Așa într'unu stat, în care puterea unuia e totul, acolo educațiunea se va îndrepta către ținta de a face pe totu omul să fiă cât se pote mai supus acelei mașine, acelu puternicu dela care depinde s'orta tuturor — depinde pentru că ei o voiesc, pentru că educațiunea îi face să voiescă astfelu. Séu într'unu stat cu totulu prețesc, în care religiunea ar fi totul, care ar fi ca unu purgator, din care poți merge séu la infernu séu la paradisu, acolo idealul, ținta vieții omenilor ar, fi să facă fapte prin căr să m'ergă mai sus, într'o regiune mai fericită și educațiunea lor le-ar da o frică, o s'ială de acea ființă înaltă, care îi stăpănesce. Și într'unu cas și într'altul, frica trebuie să domnescă, individulu ca elementu în stat séu în biserică trebuie să plece fruntea, să se supună fără să scie la ce.

Acésta este educațiunea basată pe frică. Căți nu-și mai aducă aminte de bătrânul dascălu, care cu nuiava în mână intra în clasă ca să-și impue autoritatea prin v'rful nuielui, așa pricepea densulu. Ați se înțelege că lucrurile numai mergu așa; dér severitatea — pe care unii profesori o ducă către frică, pentru că n'au altu ceva ca s'o înlocuiesc, — severitatea, dicu, a rămas, cu dreptu cuvântu, pote, în școlă și regularitatea cea mai mare se recomandă. Dér unu scolaru, care ar ave orele lui regulate, hotărâte de scolare, de meditare etc., căruia nu i s'ar da să cetescă decât cărți de școlă, și acelea aprobate, dice Conferințiarul, și avem destule exemple la noi, care n'ar puté eși afară din regulă și ar fi priveghiatu în toate mișcărilor lui, ca să nu urmeze decât conformu regulamentulu . . . ce felu de om ar deveni în societate? Și mai largu, ce omeni s'ar pregăti și s'ar da societății, țerei prin astfelu de educare? De sigur nisce omeni, căr sciu să asculte,

să se supună regulilor, dér căr nu sciu, nu sunt în stare să-și comande lor! Unu om liberu lucrăză pentru sine, din propria sa voință, dér totu din proptia sa voință scie să lucreze și pentru ceilalți. De pildă, unu scolaru cu câtă respingere și cu câtă silă traduce în școlă — unde o face pentru că i se impune — nisce autoru clasic, pe căr mai târziu, când ocupațiunile lui literare îl punu în pozițiune, le citește și le gustă frumusețea, de care habar n'a avut în școlă.

Și decât conferințiarul combate estrema acésta a autorității, apoi nu recomandă nici estrema libertății complete, ci dice că înțelepciunea în această privință e să găsești mijlocul, să te strecoi ca barca printre două stânci și să scoți omeni căr să dorescă, să vrea să lucreze și pentru ei și pentru ceilalți.

Relativu la voință, oratorulu face o mică digresiune, vorbindu de faptele omenesce, căr pornesc séu din voință séu din acțiunea reflexă și cum rezoluțiunile se iau în arma unor motive, unor convingeri... decât nu cumva motive externe — despre care avem exemplu pe totă țiuă — nu le schimbă.

Intorcându-se la subiectu face o comparațiune între sistemul de educațiune autoritaru și autocraticu, arătându-le ca extreme și ca două erori în căr cineva pote cădea și spunându că copilulu trebuie să i se impună voința educatorulu până într'atâtă cât elu nu și-o pote avea singuru, dér când și-o are, atunci voința educatorulu să se dea la o parte și conchide dicându, că în vechime educațiunea se basa pe autoritatea fizică, dér acum se basază pe autoritatea morală!

(România.)

Gheorghe dela Plovna.

SCRIRI TELEGRAFICE.

(Serv. part. alu Gaz. Trans.)

ATENA, 3 Martie. — Scirea „Agenției Havas.“ Incheierea păcii între Serbia și Bulgaria, decât cum-va se va aduce la îndeplinire, nu modifică în nici unu modu starea lucrurilor în Grecia, de ôrece între Grecia și Serbia nici odată nu s'a stabilitu vr'o înțelegere în această privință. Inarmările se continuă. S'au înaintat trape spre insula Salamina.

DIVERSE.

Cununiă. — D-lu ingineru D. Cepescu și d-na Maria O. Constantiniu își voru serba cununiă în 20 Februarin v. în biserică D'omna Bălașa din București. Le urăm viață fericită!

Ospe neașteptat. — În Kempen, Germania, s'a întâmplat în zilele trecute o scenă gr'znică. În sala de așteptare a noiei gare din Kempen ședeau mai multu domni, așteptându sosirea trenulu. Unulu mânca la ferăstră liniștit, ér alții erau adânciți într'o discuțiune forte interesantă, cu privire la espulsarea Polonilor. Deodată însă liniștea fu întreruptă printr'unu strigăt al soției hotelierulu, care leșinase la momentu. Ospeții însă p'ăimântați voră să-i ajute, atunci însă spre marea lor surprindere, au observat, că o locomotivă cu mai multe vagone, care a alunecat de pe șine, vine către sala de așteptare. Unu tunet infricoșat se aude și pareții ca, să se sfărâmă, locomotiva intră în sala de așteptare unde se oprî. Călătorii din vagone strigau după ajutoru, domni din sala de așteptare au leșinat ér, mașinistulu se afla în alu șeptelea ceru, adică, durmea. De altminterea nu s'a întâmplat nici o nenorocire.

Editoru: Iacobu Mureșianu.

Redactoru responsabilu: Dr. Aurel Mureșianu.

clasele societății în această parte principală a țării, ci erau și discutate și comentate firesc din partea cea bună. Ba de multe ori se anunțau încă dinainte proiecte de legi, procese de stat și altele, parte pentru a pregăti opiniunea publică pentru aparița lor, parte, pentru a sonda părerile unora séu altora în privința aceloră, decât ar fi și cum ar fi primite respectivele legi, măsuri etc. — *Ascaniu Pedromu*, comentatorulu lui Cicero, scrie fiului séu în următorul chip: Pentru a-ți mulțami cu îngrijire pofta de sciință am culesu chiar țările timpulu aceluia întregu. Din acestea vedu, că la ultima Februarin s'a adus o hotărîre din partea senatulu, de cuprinsul următoru: „Că uciderea lui Publiu Clodiu, arderea Curiei și d'eremarea casei lui M. Lepid sunt privite ca atentate îndreptate în contra statulu însuși. Alceva nu s'a mai zis în țiuă aceea în țiaru despre această afacere. În țiuă următoare, adevă în 1 Martie, a explicat Munățiu într'o adunare a poporulu cele ce se desbătuseră în țiuă premergătoare și a citat din cuvântu în cuvântu și alt. etc.“

Așa-dar vedem, că țiarul poporulu romanu se bucura de o trecere mare ca isvoru istoricu temporalu. Și într'adevăr partea lui politică era unu felu de arhivă, în care se depuneu toate lucrările ce avé ôrecare însemnătate pentru viața de stat și urbană a Romei. Dér nu numai afaceri eminentu politice, ci chiar

și cestiuni de natură mai multu comercială și economică erau discutate în partea politică parte anticipativu, adevă mai înainte de a fi aduse pe tapetu, cu alte cuvinte le st'ernia chiar țiarul poporulu romanu însuși, parte ulterioru, va să dică după ce se s'ev'șiau. Ba chiar ideile de cuceriri se st'erniau în partea politică, „a țiarulu.“

De aceea se înțelege de sine, că chiar această parte politică a țiarulu „Acta populi Romani diurna“ era plină de simpatia și de devoțiune. La începutul v'cului alu doilea după născerea lui Cristosu se manifesta această simpatia pentru capul statulu în niște exclamațiuni cu totul particulare, căr erau pe jumătate cântate pe jumătate rostite cam în modul acela ca espresiunea francesă „*air des champions*“ — „O te felicem! O vos felices!“ murmură și bombănia spre exemplu cea mai înaltă corporațiune a statulu, adevă senatulu și „acta diurna“ la rândul séu nu lipsia a face cunoscută această entusiastică manifestațiune la cercul câtu se pote mai întinse, primindu-o, descriindu-o cu de-am'eruntul și apoi comentându-o în totu chipul favorabilu în partea sa politică, tocma precum facu și în zilele noastre foile guvernamentale din staturile monarchice, când unu ministru ține vre-o cuvântare, prin care combate opozițiunea, respective presa opozițională.

Incetă încetă se încetățeni obiceiulu de a aprecia

gradul de simpatia și de entusiasm după numărul repetițiilor astor-fel de apostrofe, tocmai în modul scriitorilor și poezilor noștri dramatici, cărora le bate inima cu atâta mai tare și mai desu, cu câtu sunt mai desu aplaudați și chemați pe scenă după finea actulu; dér mai ales după ce cetesc în dimineața următoare în țările locale recenziunea am'ănunțată și favorabilă și mai sunt și felicitați personalu afară din teatru. După ce a devenit modă acestu felu de manifestare de simpatia și entusiasm pentru cei mari și puternici, țiarul poporulu romanu nu întârzia firesc a arăta această chiar cu cifre. — Cetind unu pasagiu din *Trebeliu Polliu*, autorulu unui op' intitulat „istoria împ'eraților“, trebuie să ne închipuim, că a avut unu efectu comicu, căci celu puțin abia s'ar puté ține cineva risul. Pasagiulu acela se referă la ședința senatulu, în care Claudiu II comunică părinților adunați faptul suirii sale pe tron. Elu sună în traducere romanescă în chipul următoru: „Ascultându autografulu împ'ărătescu se d'iseră următoarele: „Augustu Claudiu, ței să-lu țină! (zisă de 60 de ori), Claudiu Augustu, pe ține séu pe unu bărbat ca ține ne-amu doritu noi totu de una de principe! (rostul de 40 de ori.)

(Va urmă.)

